

II. Dünya Savaşı Yıllarının İstanbul'unda Unutulmuş Bir Asayiş Vak'ası: Pera Palas'ta Patlayan Bomba

Ahmet GÜLEN

Doç. Dr., Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir

E-Mail: ahmet.gulen@deu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-6585-0212

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 08.05.2024 Kabul Tarihi / Accepted: 04.02.2025

ÖZ

GÜLEN, Ahmet, **II. Dünya Savaşı Yıllarının İstanbul'unda Unutulmuş Bir Asayiş Vak'ası: Pera Palas'ta Patlayan Bomba**, CTAD, Yıl 21, Sayı 42 (Bahar 2025), s. 471-490.

1939 yılında başlayan ve altı sene süren İkinci Dünya Savaşı, Türkiye'yi harbe girmemesine rağmen derinden etkilemiştir. Gerek nüfusu ve gerekse stratejik ve ekonomik değerinden dolayı büyük öneme sahip İstanbul kentinin Almanların Balkanlara yönelmesiyle her an işgale uğrayabileceği endişesi içinde geçen yıllarda nüfusun önemli bir bölümü Anadolu'ya nakledilmiş, ayrıca şehir içinde savaşın olumsuz etkileri hissedilmiştir. Almanya'nın baskısıyla Bulgaristan'ın Mihver Devletleri saflarına katılmasından sonra İstanbul'a gelen İngiltere'nin Sofya elçisi Mr. Randall'a yönelik 11 Mart 1941 gecesi Pera Palas Otelinde meydana gelen bombalı suikast teşebbüsü o devrin İstanbul kentinin en önemli asayiş olaylarından birisini teşkil etmiştir. Şehrin en gözde mekânlarından tarihî Pera Palas Otelinde altı kişinin ölümüne yol açan suikast teşebbüsüne dair şu ana kadar akademik bir araştırma yapılmamış, hadisenin seyri, etkileri ve

sonuçları ortaya konulmamıştır. Çalışmanın temel amacı II. Dünya Savaşı'nın yoğun olarak Balkanları etkilediği ve İstanbul'a da tesir ettiği günlerde Pera Palas Otelinde meydana gelen bombalı saldırının tepki ve sonuçlarını ortaya koymaktır. Makalede dönemin gazetelerinin günlük dili aynen korunmuş ve o günkü dil yazım kuralları esasıyla düzenlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Pera Palas Otel, Bulgaristan, Sofya, Randall, İngiltere.

ABSTRACT

GÜLEN, Ahmet, A **Forgotten Case of Public Order in Istanbul in the Years of World War II: The Bomb Exploded at Hotel Pera Palas**, CTAD, Year 21, Issue 42 (Spring 2025), pp. 471-490.

The World War II, which began in 1939 and lasted for six years, deeply affected Turkey, although she did not enter the war. A significant part of the population has been transferred to Anatolia in recent years due to the concern that the city of Istanbul, which was of great importance both for its population and its strategic and economic value, could have been invaded at any moment when the Germans headed to the Balkans, and the negative effects of the war have also been felt in the city. The assassination attempt by a bomb at the Pera Palas Hotel on the night of March 11, 1941 against Randall, the British ambassador to Sofia, who came to Istanbul after Bulgaria joined the ranks of the Axis Powers under German pressure, constituted one of the most important public order events in the city of Istanbul of that era. No academic research has been conducted so far on the assassination attempt that led to the death of six people at the historic Pera Palas Hotel, one of the most popular places in the city, and the course, effects and consequences of the incident have not been revealed. The main purpose of the study is II. It is to reveal the reactions and consequences of the bomb attack that occurred at the Pera Palas Hotel during the days when World War II heavily affected the Balkans and also affected Istanbul. The daily language of the newspapers of the period has been preserved at quotations.

Keywords: Hotel Pera Palas, Bulgaria, Sofia, Randall, Britain.

Giriş

1941 Mart'ında İstanbul'un gözde otellerinden biri olan Pera Palas'ta meydana gelen patlama hadisesine döneme dair bazı kitaplarda yahut Pera bölgesi üzerine yazılan birtakım kitaplarda değinilmişse de akademik yayınlarda bu olayı bütünüyle ele alan müstakil bir çalışma yoktur. Dolayısıyla bu makalenin asıl amacı sonraki senelerde bu alanda araştırma yapmayı düşünecek akademisyenlerin konuya dikkatini çekmektir. Öncelikle hadisenin nedenleri ve

arka planı hakkında elimizdeki veriler sınırlıdır. Pera Palas Otelı patlamasına II. Dünya Savaşı'nda Türk dış politikasına dair en temel eserlerde bile -Selim Deringil ve Edward Weisband'ın eserleri- yer verilmemiştir. Bulgaristan'dan İstanbul'a gelen İngiliz elçisi Randall'ın valizlerinden birindeki bombanın infilakıyla meydana gelen olayda Almanya'nın dahili olduğunu ima eden bazı yayınlara rağmen patlamanın sorumlularını net olarak ortaya koyacak veriler yetersizdir. Üstelik Pera Palas olayına dair Cumhuriyet Arşivi'nde dahi herhangi bir belgeye rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışma ağırlık olarak birinci el kaynaklar içinde yer alan gazetelerle, döneme ilişkin kitaplarla bazı hatırat kitapları ele alınarak hazırlanmış, eldeki veriler dâhilinde Pera Palas Otelı patlaması değerlendirilmiştir.

1939 yılı 1 Eylül tarihinde Almanya'nın Polonya'yı işgaliyle II. Dünya Savaşı başlamıştır.¹ 1940 yılı ve İstanbul'da Pera Palas'taki patlamanın meydana geldiği 1941 senesi Martına kadar II. Dünya Savaşı'nın genel seyri Almanya'nın üstünlüğüyle geçmiştir. Hitler liderliğindeki Nazi Almanyası 1940 yılı Haziran ayında Fransa'yı işgal ederken, Mihver devletlerinden İtalya'yla beraber Balkanlara doğru yönelmiştir.² Aynı yılın son aylarında İtalya'nın Yunanistan'ı işgaliyle II. Dünya Savaşı Balkanlar'a sıçramıştır.³ Balkanlar'ın diğer ülkesi Bulgaristan, 1940 sonlarında Sovyet Rusya'yla karşılıklı yardım paktı anlaşması imzalamış ve hatta Ruslar Midye-Enez hattına kadar Türk topraklarını Bulgarlara teklif etmiştir.⁴ 1 Mart 1941 tarihinde de Almanlar, Bulgaristan'ı üçlü pakta dâhil etmişlerdir.⁵ Alman lider Adolf Hitler'in aslı hedefi olan Sovyet Rusya'ya saldırmadan evvel Balkanlar'da emniyetini teminat alma niyetiyle harekete geçişine başta Bulgarlar direnmişse de Belverede'de imzaladığı antlaşmayla pakta dâhil olmuşlardır.⁶ Bulgarların Mihver devletleri arasına dâhil oluşunun ertesi günü Alman askerleri Bulgaristan'a girmiştir. Bu gelişme üzerine İngiltere'nin Sofya elçisi Randall, 10 Mart'ta Bulgarlarla diplomatik ilişkilerin

¹ Liddell Hart, *II. Dünya Savaşı Tarihi 1*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2.bs., 1999, s. 36., Norman Stone, *İkinci Dünya Savaşı*, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2018, s. 42.

² *A Concise History of World War II*, (Ed. Vincent J. Esposito), Praeger Publishers, USA, 1965, s. 65-66.

³ Andrew Baruch Wachtel, *Dünya Tarihinde Balkanlar*, Doğan Kitap, İstanbul, 2009, s. 122.

⁴ Rifat Uçarol, *Siyasî Tarih (1789-2001)*, Der Yayınları, İstanbul, 7.bs., 2008, s. 833.

⁵ Fahir Armaoğlu, *İkinci Dünya Harbinin Önemli Olayları ve Paktları*, 1958, s. 6., Hüsrev Gerece, *Harp İçinde Almanya*, (Yay. Haz. Hulûsi Turgut, Şükrü Yüksel Cebeci), ABC Ajansı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 180.

⁶ Harun Bodur, *Kronolojik 20. Yüzyıl Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 419.

kesildiğini bildirmiştir.⁷ Randall'ın diplomatik münasebetlerin kesildiği Bulgaristan'dan çıkarak Türkiye'ye gelişi Pera Palas Otelinde patlayan bombayla o günlerin en fazla konuşulan olayı haline gelecektir.

Emareleri daha 1930'ların başlarında görülen savaşın çıkışı ve Balkanlara yayılarak Türk sınırına yaklaşmasıyla beraber Türkiye bazı tedbirler alarak harbe karşı hazırlıklı konuma geçmiştir. Önce 1939'da yapılan Türk-İngiliz-Fransız ittifakıyla Türkiye'nin dış politikasında önemli bir yön değişikliği olmuş ve üç ülke arasında askerî alanda işbirliği üzerinde uzlaşa sağlanmıştır.⁸ İtalya'nın 1940 senesinde harbe girişi ve aynı sene Almanya'nın Fransa'yı işgali II. Dünya Savaşı başlarında Türkiye'nin dış siyasetini etkileyecek gelişmelerdi.⁹ Ekonomik sahada iç pazardaki temel ihtiyaçların karşılanması bir yana o dönemde ithalattaki kısıtlamalar mal darlıkları gibi bazı sıkıntılar getirirken, 1940 başlarında asker sayısı 1 milyonun üzerine çıkarılmıştır.¹⁰ Her an harbe girecekmiş gibi hareket eden Türkiye'yi yönetenler İstanbul gibi dünyanın en önemli şehirlerinden birisi için de bazı önlemler alma yoluna gitmiştir. 5 Eylül 1939 günü alınan kararla kentin müzeleri kapatılmıştır.¹¹ Müzelerde sergilenen eserlerin güvenli yerlere nakledileceği ve nakli imkânsız olanların da evvelden belirlenen mahzenlere yerleştirileceği haber verilmiştir.¹² Bunun dışında kimyasal silahla saldırı ihtimaline karşı İstanbul'da önlem alınmaya başlanmış, ilk olarak seferberlik halinde bu işe 10 bin kişinin ayrılacağı ve bu kişilerin zehirli gaz, sıhhi imdat ve itfaiyede çalışacakları kaydedilmiştir.¹³ II. Dünya Savaşı'nın Türkiye ve İstanbul için en önemli etkilerinden birisi 22 Kasım 1940 tarihinde bu şehirde ve Trakya ile Boğazlar bölgesinde sıkıyönetim ilan edilmesi olmuştur. 18 Kasım'da da tüm illerde karartma uygulaması başlamıştır.¹⁴ 1924 Anayasası'na göre ilan edilen sıkıyönetimle beraber zabitanın yani emniyetin yetkileri ve görevleri askerî makamlara geçmiş oluyordu.¹⁵ 1941 Mart ayında İstanbul'un merkezinde Pera

⁷ Gotthard Jaeschke, *Türkiye Kronolojisi (1938-1945)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990, s. 44-45.

⁸ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 21.bs., 2007, s. 296.

⁹ Edip Çelik, *100 Soruda Türk Dış Politikası Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1969, s. 112.

¹⁰ Andrew Mango, *Türkiye ve Türkler*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 41.

¹¹ Jaeschke, *age*. s. 17.

¹² "İstanbul müzeleri dün ziyaretçilere kapatıldı", *Cumhuriyet*, 6 Eylül 1939, s. 2.

¹³ "İstanbul'da zehirli gaz gaz ekipleri", *Habab*, 12 Eylül 1939, s.2.

¹⁴ Alpay Kabacalı, *Bilinmeyen Yönleriyle Cumhuriyet Tarihimiz*, Deniz Yayınları, İstanbul, 2004, s. 124-125.

¹⁵ "Örfî İdare komutanı bugün şehrimize geliyor", *Habab*, 23 İkinciteşrin 1940, s.1.

Palas Otelinde meydana gelen patlama ilan edilen sıkıyönetimin ilk aylarında meydana gelmesi bakımından önemlidir.

1941 Yılına Kadar Pera Palas Otelinin Tarihsel Gelişimine Bakış

İstanbul'un önemli tarihî mekânlarından Pera Palas, yapıldığı dönemle beraber Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden İstanbul'un işgali ve kurtuluşu başta olmak üzere pek çok önemli olaya tanıklık etmiştir. 19.yüzyıldan itibaren İstanbul'un Pera bölgesi, Kırım Harbi'nden sonra Beyoğlu ve Dolmabahçe'den Yıldız'a kadar uzanan saray da dâhil olmak üzere kurulan mahallerle beraber kentin en Avrupalı bölgesine dönüşmüştür.¹⁶ Bu yüzyılda Levantenlerin yoğun olarak yaşadıkları Pera bölgesi şehrin en fazla değişen mekânlarından birisi olarak öne çıkmıştır.¹⁷ Ayrıca 1877 senesinde çıkan Dersaadet Belediye Kanunu'yla beraber Galata ve Beyoğlu yöresinde hizmet verecek olan Altıncı Daire-i Belediye'nin inşasıyla beraber bölgenin önemi artmıştır.¹⁸ Öte yandan 19. yüzyılda demiryollarının gelişimi ve seyahat kültürünün değişimiyle beraber dünyada insanlar arasındaki yakınlık sadece mekânsal değil, aynı zamanda sosyal açıdan da farklılaşacaktır.¹⁹ Demiryolu seyahati 1888'de başlayan ve Paris'ten İstanbul'a yapılan Orient Express adı verilen özel bir turun başlamasına ve bu da şehirde Avrupa'dan gelecek insanlar için modern otellere olan ihtiyacı arttırmasıyla ortaya çıkmıştır.²⁰

İstanbul'un artan turist sayısına ve konaklayacak mekân ihtiyacına paralel olarak yapılan Pera Palas Otelinin 1894 senesinde başlanan inşa faaliyetinin bitirilerek hizmete açılışı 1895'in Ocak ve Şubat ayındaki görkemli açılış törenleriyle olmuştur.²¹ Batılı manada modern bir konaklama tesisi olan Pera Palas'ın mimarı Osmanlı Bankası binasını da yapan Fransız mimar Vallaury'dir.²² Hatta Pera Palas'ın açılışına dönemin padişahı Sultan II.

¹⁶ Doğan Kuban, *İstanbul: Bir Kentin Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2.bs., 2012, s.461.

¹⁷ Hakan Kaynar, *Projesiz Modernleşme: Cumhuriyet İstanbulu'ndan Gündelik Fragmanlar*, İstanbul Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2012, s. 102.

¹⁸ Alpay Kabacalı, *Geçmişten Günümüze İstanbul*, Deniz Yayınları, İstanbul, 2003, s. 186.

¹⁹ Wolfgang Schivelbusch, *Demiryolu Seyahatinin Tarihi*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, 2022, s. 87.

²⁰ <https://perapalace.com/hakkimizda/> (Erişim Tarihi: 3 Mart 2024)

²¹ *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* Cilt 6., İstanbul, Tarih Vakfı, 1994, s. 239.

²² 1850 İstanbul Pera doğumlu bir Levanten olan Vallaury, Avrupa'da aldığı mimarlık eğitimi sonrasında İstanbul'da önemli yapıların mimarı olarak tanındı. Sanayi-i Nefise Mektebi, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Pera Palas Otel, Tokatlıyan Otel, Düyun-u Umumiye binası gibi yapıları şehre kazandırdı. Vallaury, gleneksel Türk mimariisini Avrupa tarzı sanatla yorumlayarak eserlerini

Abdülhamid'in de katıldığı ileri sürülmüştür.²³ Otel, İstanbul'da saraylar haricinde elektrik sistemi yer alan ilk yapı olarak da tarihe geçmiştir.²⁴ Pera Palas'ın işletmesi kısa zaman içinde "Yataklı Vagonlar Şirketi" temsilcisine arazinin sahipleri olan Manokyan ve Maok Efendi tarafından devredilmiştir.²⁵ Pera Palas hizmete girdiği günlerden I. Dünya Savaşı'nın başladığı 1914'e kadar İstanbul'da görkemli günlere tanıklık etmiştir. Otel gerek ısıtılı salonlarından yansıyan Doğu usulü saraylara has atmosferi ve gerekse Haliç'e bakan manzarasıyla özel bir yere sahipti ve II. Meşrutiyet günlerinde de şehrin müstesna mekânlarının başında gelmiştir.²⁶

19. asrın başlarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun girmiş olduğu savaşlar artarda gelen yenilgiler İstanbul'u olduğu kadar Pera Palas Otel'i'ni de etkilemiştir.²⁷ I. Dünya Savaşı'nda İstanbul'da kent içinde yaşanan mal darlık ve yoklukları Pera Palas Otel'i fazla etkilememiştir; ancak bu dönemde kenti en iyi ve gözde otellerinin başında gelen Pera Palas yabancı subay ve ajanların da mekânı haline gelmişti.²⁸ Bu yıllarda Pera Palas'ta konaklayanların arasında 1917'den sonra Mustafa Kemal Paşa da yer almıştır.²⁹ Mustafa Kemal, Pera Palas Otel'i'nde kaldığı dönem cepheden döndüğü 1918 yılından Samsun'a çıktığı günlere kadar farklı farklı zaman dilimlerine rastlamıştır.³⁰ Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nı kaybedişiyle ağır şartlar içeren Mondros Mütarekesi imzalanmıştır. Mütareke sonrası Yıldırım Orduları Grubu Komutanı iken bu komutanlığın kaldırılması sonucu Sadrazam Ahmet İzzet Paşa tarafından çağrıldığı İstanbul'a gelen Mustafa Kemal, işgal altındaki şehirde Beşiktaş'ta Akaretler'de bulunan evi yerine Pera Palas Otel'i'ne yerleşmiştir.³¹ Pera Palas'ta konuklarını kabul eden Mustafa Kemal Paşa, onlarla işgal altındaki Başkent'te neler yapılabileceğini konuşmuştur. Pera Palas'ta işgal senelerinde

meydana getirmiştir. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi C: 7*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1994, s.364-365.

²³ Jak Deleon, *Pera Palas*, İstanbul Otelcilik ve Turizm Ticaret A.Ş., İstanbul, s. 15.

²⁴ <https://perapalace.com/hakkimizda/> (Erişim Tarihi: 3 Mart 2024)

²⁵ *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi Cilt 6*, s. 239.

²⁶ Aynı yer.

²⁷ Kuban, *age.* s. 496.

²⁸ *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 6, s. 239.

²⁹ <https://perapalace.com/hakkimizda/> (Erişim Tarihi: 3 Mart 2024)

³⁰ Necdet Sakaoğlu, *Atatürk ve İstanbul*, İstanbul Büyükşehir Belediye Kültür A.Ş., İstanbul, 2020, s. 50-51.

³¹ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam: Mustafa Kemal I. Cilt 1881-1918*, 11.bs., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1987, s. 342.

kalanların arasında İtilaf devletleri ordularının komutanları da vardı. Hatta kimi kaynaklarda Çanakkale'den tanıdıkları Mustafa Kemal Paşa'yı bir akşam masalarına davet eden işgalci komutanların "Onlar memleketimizde misafirdirler. Bunun için onların bu masaya gelmeleri gerekir" cevabı aldıkları anlatılmıştır.³² 1915'te Pera Palas'ın işletmesini alan Bodossaki Anastasiadis³³, İstanbul'un işgali günlerinde işgalci subaylarla olan samimiyetinden dolayı şehrin kurtuluşundan sonra firar etmiş ve Maliye'ye borçlarından dolayı Pera Palas'ın mülkiyeti Hazine'ye geçmiştir.³⁴ Otelin sahipliği 1923'te Mustafa Kemal Paşa'nın da tanıdığı Misbah Muhayyeş'e verilmiş; bir dönem kanun gereği Emlak ve Eytam Bankası'na devredilmişse de Misbah Muhayyeş, 7/8 hissesini bankadan satın aldığı oteli 1954'teki ölümüne dek elinde tutmuştur.³⁵ Pera Palas Otelindeki suikast teşebbüsü Muhayyeş'in otelin sahibi olduğu dönemde meydana gelmiştir.

Pera Palas Otelinde Meydana Gelen Patlama ve Yankıları

İstanbul'un en gözde otellerinden Pera Palas'ta 1941 senesinin Mart ayında meydana gelen patlama II. Dünya Savaşı yıllarında şehirde meydana gelen en önemli asayiş olaylarından birisidir. Gazetelere yansıyan ilk haberlere göre 11 Mart Salı gecesi saat 21:35'te otelde meydana gelen patlamada binanın iç kısmında ve üst kat pencerelerinde hasar meydana gelmiştir. Patlama neticesinde ilk belirlemelere göre iki polis memuruyla bir kadının ölmüş, caddeden geçen bir tramvayda da hasar oluşmuştur.³⁶ Dönemin tanıklarının anlatımına göre bombanın infilakı sonucunda Pera Palas'ın beşinci katına kadar olan tüm odalarının kapıları çatlamış yahut açılmış ve lobi tamamen kullanılamaz hale gelmiştir.³⁷ Kimi kaynaklara göre patlamada Pera Palas'ın

³² Aydemir, *age.*, s. 356-357. Deleon, *age.*, s. 45.

³³ Bu kişi hakkında kaynaklarda detaylı bilgi yoktur. Otel 1919 yılında alan varlıklı bir tüccar olduğu, oteli 1922 yılında anonim şirket haline getirdiği fakat Maliye'ye olan 2 milyon TL borcu nedeniyle Hazine'ye devredilmiştir. Çelik Gülersoy, *Tepebaşı: Bir Meydan Savaşı*, İBB Kültür İşleri Başkanlığı Yayınları, 1993, s. 129.

³⁴ *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* Cilt 6., s. 240.

³⁵ *Aynı yer.*, Muhayyeş, Atatürk'ün I. Dünya Savaşı senelerinde Suriye'de yardımını görmüştür ve Cumhuriyet devrinde Gazi'nin emriyle GTürk vatandaşı olmuştur. 1928 yılında Pera Palas'ın işletmesini 568.000 TL'ye satın alan Muhayyeş, 1954 yılında vefat etmiştir. Deleon, *age.* s. 20.

³⁶ "Perapalas otelinde bir infilak oldu", *Cumhuriyet*, 12 Mart 1941, s. 5, "Perapalasta Bir Bomba Hadisesi", *Vatan*, 12 Mart 1941, s.1-5, *Cumhuriyet Ansiklopedisi: 1941-1960*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.5.

³⁷ Deleon, *age.* s. 61.

asansörünün kablosu koparak aşağıya düşmüştür.³⁸ Dönemin tanıklarından Türk casusu İngiliz Kemal lakaplı Esat Tomruk, o gece otelin karşısındaki lokantaya giderken Pera Palas'taki şiddetli patlamayı duyarak hemen otele girdiğini kaydetmiştir. Patlamanın etkisiyle lobinin darmadağın olduğunu da ifade eden Esat Tomruk, birkaç gün önce bulunduğu Sofya'da Şnayder adlı bir Bulgarın evinden kaybolan üç bombadan ikisinin infilakı sonucu olayın meydana geldiğini sandığını da bildirmiştir.³⁹

Polis ve adliyenin olayı soruşturmaya başladığı ve henüz ayrıntılı bilgi alınamadığı da gazetelerde çıkan ilk haberler arasındadır. İstanbul Savcılığı'nın patlamaya ilişkin yayınladığı tebliğde şöyle denilmiştir:⁴⁰

“Martın 11inci gecesi saat 21’i 35 geçe Beyoğlu’nda Tepebaşı’nda kâin Pera Palas otelinde vukua gelen bir infilak neticesinde binanın iç methalinde kısmen tahribat vukua gelmiş ve bu meyanda birkaç kişi yaralanarak berayı tedaviye hastaneye kaldırılmış ve iki polis memuruyla otel müşterilerinden bir kadın aldıkları yaralardan müteessiren hastanede ölmüşlerdir. Hadiseye müddeiumumilik ve zabıta derhal el koyarak tahkikata başlamıştır. Hâdisenin mahiyeti tahkikatın inkişafıyla tenevvür edecektir...”

Bazı gazetelerde daha detaylı haberler vardır. Örneğin Vatan'da çıkan haberde patlamanın İstanbul'a gelen Sofya elçisi Rendell ve eşinin Pera Palas Otel'i'ne girişinden 10 dakika sonra meydana geldiği ve elçinin yara almadan kurtulduğu belirtilmiştir.⁴¹ Habere göre patlamadan sonra otelin arka kısmında Cumhuriyet Caddesi üzerinde infilak etmemiş bir saatli bomba daha bulunmuş ve imha edilmiştir.⁴²

Vatan muhabiri patlamadan yaralı kurtulanlarla Çağaloğlu Sıhhat Yurdu'nda görüşmüştür. Tedavideki bir genç kızın ciddi şekilde yaralandığı belirtilen haberde, ayrıca İngiliz pasaportlu bir yaralının kuşkulu ifadelerinden söz edilerek, bu şahsın gerçekten İngiliz uyruğuna mensubiyetinin şüpheli olduğu yazılmıştır.⁴³ Ancak gazete haberinde Vatan muhabirinin hastanedeki izlenimlerine dair diğer satırlar tahrif edilerek bozulmuş; yani sansüre

³⁸ Barry Rubin, *İstanbul Entrikaları*, (Çev. Selim Atalay), Milliyet Yayınları, İstanbul, 2.basım, 1997, s.91.

³⁹ Recai Sanay, *Türk Casusu İngiliz Kemal: İkinci Dünya Savaşı Maceraları*, Geçit Kitabevi, İstanbul, 2005, 414-415.

⁴⁰ “Perapalas'ta bir infilak oldu”, *Ulus*, 12 Mart 1941, s. 5.

⁴¹ “Perapalasta Bir Bomba Hadisesi”, *Vatan*, 12 Mart 1941, s.1.

⁴² Asım Us, *Hatıra Notları: 1930-1950*, Vakıf Matbaası, İstanbul, 1966, s. 463.

⁴³ “Perapalasta Bir Bomba Hadisesi”, *Vatan*, 12 Mart 1941, s.5.

uğramıştır.⁴⁴ Buna rağmen gazetede patlamaya dair başka detaylar da vardır. Patlamaya otelin içinde bir saatli bombanın neden olduğu, bombalı valizin Bulgar gümrüğündeki muayene sonrasında Sofya'dan gelen elçilik heyetinin bavulları arasına karıştırıldığı, bazı elçilik mensuplarının da kazaya uğrayanlar arasında olduğu yazılmıştır.⁴⁵ Yani patlamanın bir suikast teşebbüsü olduğunu ilk duyuranlardan biri Vatan gazetesidir.

Patlamayı Duyuran Bazı Gazetelerin Sıkıyönetim Komutanlığı Tarafından Kapatılması

Emniyet Müdürü Faik Ayrak, patlama haberi duyulduktan sonra İstanbul'daki gazetelere şu talimatı göndermiştir:⁴⁶

“Martın 11. günü saat 21:35'te Beyoğlu'da Tepebaşı'nda kaim Pera Palas Otel'i'nde vukua gelen infilak... büyük puntolu harflerle yazılmayacak ve alelade vekayi sütununda dercedilecektir. Verilen izahat haricinde tafsilat verilmesi, Müddeiumumilik makamınca tasvib edilmemektedir. Hilafına hareket edenler hakkında kanunî takibat yapılacaktır.”

Ancak bu kesin talimata rağmen İstanbul'da çıkan bazı gazetelerin Pera Palas Otel'i'ndeki patlamaya dair verdikleri haberler ve detaylı bilgiler Sıkıyönetimin tepkisine neden olmuş ve bu gazeteler kapatılmıştır. Ayrak'ın basına gönderdiği bildiride olayın büyütülmemesi istenmişken, bu talebin yerine getirilmesi bir yana bazı gazetelerde patlamanın bir bombalı suikast teşebbüsünden kaynaklandığı tezi işlenmiştir. Örneğin Yeni Sabah gazetesi daha ilk anda olayın İngiliz elçi Randall'a karşı bir suikast tertibi olduğunu yazarak failerin bulunması için takibata başlandığını duyurmuştur.⁴⁷ Patlamanın şiddetine dair detaylara da yer verilen haberde Pera Palas'ın karşısındaki Kurun Apartmanı'nda bulunan bir hekimin muayenesinin tüm camlarının kırıldığı, patlamanın şiddetiyle fırlayan nikel bir kapı demiri parçasının muayenehaneye kadar fırladığı ve ayrıca otelin kâtiplik dairesi kasasından fırlayan paraların muayene döşemesine kadar saçıldığı kaydedilmiştir.⁴⁸ Sokaktaki tüm binaların patlamadan

⁴⁴ Savaş yıllarında Anadolu Ajansı'na (AA) yönelik talimat ve yasaklar önemli yer tutmaktaydı. Ayşe Gülçin Manka, *Anadolu Ajansı ve II. Dünya Savaşı Yıllarında Basın*, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Ankara, 2008, s. 33. Savaş yıllarında ayrıca yabancı elçilik heyetlerine dair haberlerin sadece AA yahut Matbuat Umum Müdürlüğü'nce tebliğ edileceği de Başbakan Refik Saydam tarafından bildirilmişti. Nuri Kayış-Serhat Hürkan, *Sansürsüz Sansür Tarihi (1795-2011)*, Sinemis Yayınları, Ankara, 2012, s. 73.

⁴⁵ “Perapalasta Bir Bomba Hadisesi”, *Vatan*, 12 Mart 1941, s.5.

⁴⁶ O.Murat Güvenir, *İkinci Dünya Savaşında Türk Basını*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1991, s.129.130.

⁴⁷ “İngilterenin Sofya elçisine suikast yapıldı”, *Yeni Sabah*, 12 Mart 1941, s.1.

⁴⁸ agm., s.5.

etkilendiği, sokakta parçalanmış bir cesedin bulunduğu da diğer ayrıntılar arasındadır.

Suikast tezini işleyen bir başka gazete *Bugün*'dür. Haberde Pera Palas'ın alt katının patlama sonucu tamamen tahrip olduğu da kaydedilmiştir.⁴⁹ Ancak patlamaya dair detaylı haberlerin polis soruşturmasını engellediği gerekçesi ve ayrıca yaralılara ait fotoğrafların gazetelerde basılmasından dolayı Vatan, Yeni Sabah ve diğer bazı gazeteler de iki ila üç gün arasında Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatılmıştır.⁵⁰ Kapatılan gazetelerle, kapatılma gerekçelerine dair yapılan açıklama şöyledir:⁵¹

“11 Mart 1941 akşamı İstanbul'da Pera Palas otelinde vuku bulan infilak hadisesi hakkında zabıta tahkikatını işkâl eder neşriyatta bulunduklarından dolayı İstanbul'da gündelik olarak intişar eden Yeni Sabah, Vatan, Hakikat, ve Halk gazeteleri üçer gün, Vakit, Tan, Son Posta, Tasviri Efkar, Akşam ve Demokrat Politika gazeteleri de ikişer gün müddetle Örfî İdare Komutanlığınca kapatılmıştır.”

Sıkıyönetim tarafından kapatılan Yeni Sabah'ın sahibi Cemalettin Saraçoğlu, Matbuat Umum Müdürlüğü'ne gönderdiği telgrafta olayın gazetesinde ayrıntılı yer almasına ve kapatma cezasına dair şu hususları belirtmiştir:⁵²

“Pera Palas'taki bomba hadisesinde Müddeiumumiliğin tebliğinin gazeteye geldiği saatte gazetenin tabı hitam bulmak üzere idi. Kısmen de dağıtılmıştı. Mürettepler dağılmış olduğundan yeniden sayfa yapılamazdı. Bir tek çare kalıyordu. İntişar etmemek. Buna da menfaat düşkünlüğümüz değil, memleket muhabbetimiz mani oldu. Tecziye edilebiliriz. Fakat kastı menfaatle böyle nazik dakikalarda devlet otoritesine lazım gelen hassasiyetle mutavaat etmemek lekesinin kabulünde mazuruz.”

Zaten II. Dünya Savaşı koşullarında basına getirilen pek çok yasak arasında Anadolu Ajansı'nın verdiği haberler dışında haber/yorum yazmanın yasaklanması da yer almıştır.⁵³ Ancak Pera Palas suikastını duyuran gazetelerin kapatılması II. Dünya Savaşı yıllarında Türk basınına uygulanan en şiddetli cezaların başında gelmektedir.

⁴⁹ “İstanbul'da İngilterenin Sofya elçisine karşı bir suikast teşebbüsü”, *Bugün*, 12 Mart 1941, s.1.

⁵⁰ “Hadise siyasi bir suikasttır”, *Yeni Asır*, 13 Mart 1941, s.2., *Us, age*, 464. “10 gazete Örfî İdare Komutanlığına kapatıldı,” 13 Mart 1941, *Cumhuriyet*, s.1.

⁵¹ *Aydın Tarihi*, Mart 1941, Sayı 88, s. 391.

⁵² Güvenir, *age*, s. 130.

⁵³ Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi: II. Mahmut'tan Holdinglere*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, 168.

Pera Palas Patlamasının Siyasi Çevrelerdeki Yankıları

Patlamanın Ankara siyasal çevrelerindeki yankısına dair eldeki veriler sınırlıdır. 12 Mart günü Saydam Hükûmeti tarafından yayınlanan tebliğde Pera Palas'taki patlama şöyle değerlendirilmiştir:⁵⁴

“İngilterenin Sofya elçisiile maiyetini hamil hususi trenin hareketinden evvel Sofya istasyonunda sefaret erkânının eşyası arasına karıştırılan iki çantadan birisi elçinin misafır kaldığı Perapalas oteline götürülmüştür. Heyetin otele muvasalatından biraz sonra da infilak meydana gelmiştir... Tahkikata devam edilmektedir.”

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanı Abdülhalik Renda, hatıratında 11 Mart 1941 tarihinde “Pera Palas Otelindeki patlama” notu düşmüş; 12 Mart 1941 günüye “İnfilakın Sofya’dan gelen bavullardan olduğu tahakkuk etti” yazmıştır.⁵⁵ Ancak Renda aynı gün Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’yle Çankaya’da görüşmesine rağmen onun olaya dair yorumunu kaydetmemiştir. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Grubu’nun Pera Palas’taki suikast teşebbüsünden sonraki toplantısından Anadolu Ajansı’na (AA) yansıyan haberlerde patlamanın değerlendirildiğine dair bilgi yer almamıştır. Patlamadan 6 gün sonra CHP Hilmi Uran başkanlığında toplanmış ve Kızılay Cemiyeti merkez veznesindeki suiistimal konusunu ele almıştır.⁵⁶ 25 Mart günü yapılan toplantıda bu kez Dışişleri Bakanı Şükrü Saracoğlu son 15 gün içinde meydana gelen dış siyasal olayların Türkiye’yle ilgili olanlarından söz etmiş, soruları cevaplamıştır.⁵⁷ Fakat toplantıda Pera Palas olayından söz edilip edilmediğine dair ajans haberinde bilgi yer almamıştır.⁵⁸ CHP’nin önemli isimlerinden TBMM Başkan Vekili ve Sivas milletvekili İstanbul Üniversitesi’nde verdiği 25 Mart’ta verdiği konferansta II. Dünya Savaşı gelişmeleri karşısında Türkiye’nin vaziyetini izah etmiştir. Günaltay Balkanlara kadar gelerek Türk sınırına dayanan harp tehdidine karşı öteden beri savundukları gibi “Yurtta sulh, cihanda sulh” ilkesiyle hareket ettiklerini ifade etmiş ve güvenlik tehdidi karşısında Yakın Doğu’nun bir savaş alanı olacağını belirtmiştir.⁵⁹ Ancak Günaltay, Pera Palas Otelindeki patlama hakkında hiçbir yorumda bulunmamayı tercih etmiştir.

⁵⁴ “Perapalastaki infilak”, *Cumhuriyet*, 13 Mart 1941, s.1.

⁵⁵ M. Abdülhalik Renda, *Günlükler: 1920-1950*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2019, s. 603.

⁵⁶ *Ayın Tarihi*, s. 4.

⁵⁷ *age.*, s. 6.

⁵⁸ “Hariciye Vekilimiz siyasî hadiseleri izah etti”, *Ulus*, 26 Mart 1941, s.1.

⁵⁹ *Ayın Tarihi*, s. 8-9.

İktidara yakın gazetecilerden Asım Us, notlarında “Perapalas oteline atılan bomba Bay Rendelin şahsına değil, memleketin emniyetine karşı yapılmış bir suikast diye telakki etmek lazımdır. Bu telakkiye göre memleketteki yabancı ve şüpheli unsurlar üzerinde sıkı bir kontrol ve tasfiye tedbiri. İstanbul’da oteller yabancılarla doludur.” değerlendirmesinde bulunmuştur.⁶⁰ Hatta Vakıf gazetesinin de sahibi olan Us, kendi gazetesinin de ve diğerlerinin Sıkıyönetimce Pera Palas olayından dolayı kapatılmasını aşırı bularak, “Bu karar çok şiddetli geldi” ifadeleriyle tepkisini dile getirmiştir.⁶¹ Gerçekten de Us’un belirttiği gibi II. Dünya Savaşı yıllarında İstanbul şehri Yugoslavya, Macaristan, Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan gibi Balkan ülkelerinden harbin dehşetinden kaçarak gelen göçmenlerin bir tür sığınağı olmuştu.⁶²

Pera Palas Otelinde Meydana Gelen Patlamaya Dair Diğer Ayrıntılar

13 Mart günü iktidarın yayın organı Ulus’ta Pera Palas’ta meydana gelen hadisenin ayrıntıları yer almıştır. Buna göre Sofya’da İngiliz elçisi Randall’in eşyaları arasına yerleştirilen iki bombalı valizin biri Pera Palas’ta infilak ederken, diğeri ise patlamadan etkisiz hale getirilmiştir.⁶³ Olaya dair bilgi veren İstanbul Savcısı Hikmet Onat’ın açıklamasına göre Sofya’da eşyalar trene alındıktan sonra ortada kalan iki valiz unutulduğu zannıyla görevlilerce trene yüklenmiş ve böylece bombalı çantalar İstanbul’a ulaşmıştır. Kilitli olmayan iki bavul trende kontrol edilmesine rağmen bomba mekanizması fark edilmemiş, İngiliz elçiliğine teslim edilmek üzere İstanbul’a getirilmiştir.⁶⁴ Pera Palas’a getirilen büyük çantanın infilakı sonrasında Alp Otel’e giden küçük valiz içeriğinden şüphelenilerek görevli memur tarafından Kasımpaşa yönünde boşluk alana doğru fırlatılmış ve yetkililere haber verilirken, tahkikatın sürdüğü de Savcı tarafından belirtilmiştir. Valizdeki patlamanın ayrıca “memeli troil” adı verilen bir patlayıcı madden kaynaklı olduğu da Savcı Onat tarafından açıklanmıştır.⁶⁵ İngilizler ise tesirsiz hale getirilen valizdeki muayene sonucu çantanın “Trinitro Toluene” doldurulduğunu ve böylece tahrip gücü yüksek bir patlayıcı elde edildiğini bildirmişlerdir.⁶⁶ Basındaki haberlerde vakada ölenlerin sayısının ikisi

⁶⁰ Us, *age.* s. 463-464.

⁶¹ *age.* s. 464.

⁶² Rubin, *age.* s.91.

⁶³ “Pera Palas’taki bomba hadisesi”, *Ulus*, 13 Mart 1941, s.1.

⁶⁴ *agm.*, s.3.

⁶⁵ Aynı yer; Deleon, *age.*, s.63.

⁶⁶ “B. Rendell’in verdiği rapor Londra’ya vardı”, *Ulus*, 15 Mart 1941, s. 3.

polis olmak üzere hastanelerde ölenlerle beraber dörde çıktığı da yazılmıştır.⁶⁷ Ancak yaralılarından durumu ağır olan ikisinin daha vefatıyla ölenlerin sayısı altıya ulaşmıştır. Ölenlerden birisi patlama sonrası Cağaloğlu Sıhhat Yurdu'nda tedavi gören dizlerinden aşağı kısmı ciddi suretle yaralandığı için ameliyatla iki bacağı dizlerinden kesilen Eline Sereza adlı İngiliz uyruğuna mensup 20 yaşlarındaki bir kadındır.⁶⁸ Patlamadan sonra ağır yaralı olarak kaldırıldığı Beyoğlu Belediye Hastanesi'nde tedavi gören Pera Palas pasaport kâtibi Hüseyin de vefat etmiştir.⁶⁹

Olayın ertesi günü çıkan haberlerde gözaltına alınan kimse bulunmadığı da bildirilmiştir.⁷⁰ İstanbul gazetelerini o günlerde en fazla meşgul eden konuların arasında bombalı valizlerin Sofya'dan İstanbul'a nasıl ulaştığı konusu yer alıyordu. Valizlerin Bulgaristan'da elçilik personeli gözetiminde trene konulduğu, o esnada şüpheli bir çantaya rastlanmadığı ve çantaların trendeki İngiliz yolculardan birine ait olabileceği tezi üzerinde durulmuştur.⁷¹ Ancak valizlerin istasyonda trene yüklenmesi esnasında Almanların ortalıkta korumasız olarak duran bavulların arasında dolaştığı da kaydedilmiştir.⁷² Sonuçta İstanbul'a gelen valizlerden küçük olanı Pera Palas lobisinde merdivenlerin sağ tarafındaki sütunların dibine bırakılmış ve patlamaya bu bavul neden olmuştur.⁷³ İçinde bomba olan diğer çanta ise İngiliz görevli De Bethel tarafından taşınmıştı ve hadiseyi duyar duymaz odasına aldığı valizi boş bir araziye fırlatmıştı. Yapılan muayenede bu çantada da bomba düzeneği olduğu fakat ateşleme mekanizmasının düşme sonucu çalışmadığı saptanmıştır.⁷⁴ Pera Palas Otelinde İngiliz elçi Randall'a karşı düzenlenen bombalı suikast teşebbüsünün asıl maksadının bir ittifak antlaşması içinde olan Türkiye ve İngiltere arasındaki ilişkileri zedelemeye yönelik bir teşebbüs olduğu yorumu yapılmıştır.⁷⁵

Pera Palas Otelinde meydana gelen bombalı suikast girişiminde şehit düşen polis memurları Reşat Mutlugün ve Mahmut Ardic'ın naaşları Beyoğlu'nda

⁶⁷ "Pera Palas'taki bomba hadisesi", *Ulus*, 13 Mart 1941, s.3.

⁶⁸ "Vazifeleri başında ölen 2 memurumuz defnedildi", *İkdam*, 14 Mart 1941, s.1.

⁶⁹ "Perapalas kurbanlarının sayısı altıya çıktı", *İkdam*, 15 Mart 1941, s.1.,

⁷⁰ "Pera Palas'taki infilak", *Cumhuriyet*, 13 Mart 1941, s.5.

⁷¹ "Bomba hadisesi", *Vatan*, 16 Mart 1941, s.5.

⁷² Rubin, *age.* s. 91.

⁷³ *age.* s. 92.

⁷⁴ *Aynı yer.*

⁷⁵ Deleon, *age.* s.65.

Zükûr Hastanesi'nden saat 13:15'te alınmıştır.⁷⁶ Beyazıt Camii'ne getirilen cenazeleri kalabalık bir vatandaş topluluğu, ihtiram merasimini yapmak üzere asker, polis ve itfaiye kıtaları karşılaşmıştır.⁷⁷ İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Lütfi Kırdar, Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Ali Rıza Artunkal'ın da yer aldıkları törende İngiliz elçiliği mensupları da bulunmuştur. Camie farklı kuruluşlarla, resmî daireler tarafından gönderilen çelenklerin 30 civarında olduğu yazılmıştır.⁷⁸ Edirnekapı Şehitliği'ndeki törende konuşan Birinci Şube Müdürü Edip Yavuz, "Memleket içi emniyet için canlarını veren şehitleri unutmayacaklarını ifade etmiş ve *"Türk rubu her yerde her zaman yurd ve millet için bölünmez ve tektir..."* demiştir.⁷⁹ Şehit polislerin aileleri için İstanbul'daki yüklü kumaş tacirlerinin 600 lira topladıkları ve paranın ailelere verilmek üzere İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne verileceği de bildirilmiştir.⁸⁰ Kamuoyunu oldukça meşgul eden patlamayla ilgili İstanbul Savcısı Hikmet Onat, soruşturmayla ilgili demecinde bombalı valizde bir gazete olduğunu belirlediklerini, *Le Republic* adlı gazetenin iki abonesinin de iki Bulgar şehrinde bulunduğunu tespit ettiklerini ifade etmiştir.⁸¹

Pera Palas Olayının Uluslararası Yansımalarına Bakış

İstanbul'daki hadise uluslararası kamuoyunda da geniş yankı bulmuştur. Randall'a karşı yapılan suikast teşebbüsüne dair İngiltere makamlarından açıklama beklenirken, Bulgarların ülkedeki yabancı sefirlere *"tabrikamiz ve müstehzi muamelede bulundukları"* ileri sürülmüştür. Alman işgali sonrasında Bulgaristan'dan ayrılmak isteyen Polonya, Hollanda ve Belçika elçilerine bu memleketlerle diplomatik ilişkiler kesildiği için kendilerinin sürgün ya da mülteci sayıldıkları bildirilmiştir.⁸² Pera Palas Otelinde patlayan bombaya dair İngiliz Reuters Ajansı'nın diplomasi muhabiri şu yorumu yapmıştır: *"...Randall'a karşı yapılan suikaste bu [Türk-İngiliz ilişkilerini] büsbütün zehirlemek maksadile teşebbüs edildiğini tahmin etmek yerinde olur..."*⁸³ Suikast girişimine dair Bulgaristan'dan gelen ilk değerlendirmede patlamanın *"bir yabancı memleket işi olduğu"* belirtilirken Alman ajansına atfen Bulgar radyosunun haberinde "Pera Palas Otelı dibinde

⁷⁶ Ayın Tarihi, s. 3.

⁷⁷ Aynı yer.

⁷⁸ Aynı yer.

⁷⁹ "Vazife şehitleri", *Haber*, 14 Mart 1941, s.1-5.

⁸⁰ "Şehit iki polisin ailesine 600 lira topladılar", *Haber*, 15 Mart 1941, s.2.

⁸¹ "Bomba çantasında bulunan gazete", *Haber*, 14 Mart 1941, s.5.

⁸² "Sofyada", *Cumhuriyet*, 13 Mart 1941, s.1.

⁸³ "Pera Palas'taki infilakın akisleri", *Cumhuriyet*, 15 Mart 1941, s.5.

bir cehennem makinesinin infilak ettiği” kaydedilmiştir.⁸⁴ Bulgar Telgraf Ajansından yapılan açıklamada trene İngilizlerin denetiminde yerleştirilen bagajların son sınır istasyonunda kontrol edildiği, Bulgar memurlarına valizlerin tam olduğu bilgisinin verildiği kaydedilmiştir.⁸⁵ Bulgar ajansının Pera Palas’taki suikast teşebbüsü hakkında yayınladığı tebliğde şöyle denilmiştir:⁸⁶

“İngiliz heyetinin Sofyadan hareketinden birkaç gün evvel, sefaretin muhafaza kadrosu yeni bir polis noktasile takviye edilmiştir. Bundan başka sekiz atlı polis ikişer ikişer gece gündüz sefaretin önünde devriye nöbeti yapmışlardır. Karanlık bastıktan sonra sefarete kimsenin yaklaşmasına müsaade edilmemiş ve umumiyet itibarile İngiliz sefaretinin müsaadesi olmadan kimse sefarete girememiştir. Bulgar ajansının 12 martta bildirdiği veçhile, bagajların ambalajı, nakli ve trene yerleştirilmesi bizzat sefaret erkânının doğrudan doğruya ve daimî murakabesi altında yapılmıştır. Buna binaen bahis mevzu olan iki valizin nakil esnasında veyahut trende konulmuş olduğu iddiası varit değildir.”

İngilizlerin ithamlarına karşılık Bulgarlar sıkı kontrol altında yapılan valizlerin trene yüklenmesi sırasında İngilizlerin Nezaret ettikleri iddiasını tekrarlamıştır. Buna göre iki bombalı valizin o sırada trene konma ihtimali yoktur. Bulgarlar Randall’ın intizamdan memnuniyetinden dolayı gardaki polislere verilmek üzere 5000 leva bıraktığını da belirtmiştir.⁸⁷

Patlamaya dair Almanların değerlendirmesinde olayla Almanya’nın ilgisinin olmadığı kaydedilirken, bomba olayından İngilizlerin mesul olabileceği ileri sürülmüştü.⁸⁸ Almanların Balkanlara kadar inerek Türk sınırına yaklaşması sonrasında İstanbul’da büyük bir paniğe neden olan Pera Palas Otelı hadisesi II. Dünya Savaşı’nın Türkiye’ye sıçrayacağı kanısı uyandırmıştır; ancak Alman lider Hitler’in asıl hedefi Sovyet Rusya’dır.⁸⁹ Pera Palas gibi İstanbul’un en önemli mekânlarından birisi olan otelin patlamada gördüğü hasardan kaynaklı zarar 580 bin Türk lirası tutarındaydı. Dolayısıyla işletme sahipleri hasardan kaynaklanan mali zararın karşılanması için dava açarak olayı mahkemeye taşımış; ancak o yılların koşulları altında davayı İngiltere’de takip ettirme imkânı bulamadığı için tazminat alamamışlardır.⁹⁰

⁸⁴ “Bulgar radyosu neler söyledi?”, *Cumhuriyet*, 13 Mart 1941, s.6.

⁸⁵ “Bomba hadisesi hakkında”, *Cumhuriyet*, 14 Mart 1941, s.5.

⁸⁶ *Aynı Tarihi*, s. 7.

⁸⁷ “Bomba hadisesi münakaşa halini mi alıyor”, *Cumhuriyet*, 16 Mart 1941, s.5.

⁸⁸ “Bomba hadisesi hakkında”, *Cumhuriyet*, 14 Mart 1941, s.5.

⁸⁹ Rubin, *age*. s. 92.

⁹⁰ Deleon, *age*. s. 65.

İngiliz Diplomat Randall'ın Bombalı Suikast Hadisesine Dair Değerlendirmeleri

Sofya'dan ayrıldıktan sonra saat 21:10 civarında İstanbul'a gelen Randall, Sirkeci Garı'nda Vatan gazetesine değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu demec Pera Palas'taki bombalı suikast teşebbüsünden önce verildiği için Randall'ın Bulgarları nasıl değerlendirdiğine bakılması açısından önemlidir. Sofya'dan ayrılması sırasında ve sınıra gelinceye kadar Bulgarların kendilerine çok iyi davrandıklarını anlatan Randall, “...Yolda daima yardım ettiler. Hiçbir müşkilat çıkarmadılar. Hatta bizat Kral kendi hususi vagonunu bana tahsis ederek bududa kadar rahatça gelmemi temin etti. Amerikan sefiri beni bududa kadar getirdi.”⁹¹ Beraberinde 70 kişiden oluşan İngiliz grupla İstanbul'a gelen Randall, bilhassa Bulgaristan Kralı Boris'in özel vagonuyla geldiği İstanbul'da Belçika'nın Sofya Elçisi iken bir gün evvel kente gelen Andre Motte tarafından karşılanmıştır. Bu kez Sirkeci Garı'nda gazetecilerin sorularını da cevaplayan Randall, Almanların Bulgaristan'a girişi sonrasında İngiltere'nin bu devletle siyasî ilişkisini kesmek zorunda kaldığını söylemiş; ancak seyahatinin normal seyrettiğini de sözlerine eklemiştir.⁹²

İngiliz diplomat Randall, Pera Palas'ta patlayan bombalı valiz hadisesine dair ülkesine gönderdiği raporda olayı ajanlık faaliyeti olarak yorumlamıştır. Randall'a göre valizler İngiliz elçilik memurlarının çantaları arasına “dost olmayan bazı ajanlar tarafından yerleştirilmiştir.”⁹³ Randall'ın raporundaki bazı önemli hususlar şunlardır:⁹⁴

“...suikast faillerinin bombaların trende patlıyarak treni uçurmasını ve bir çok kimselerin ölümüne sebep olmasını tasavvur etmiş olmaları muhtemeldir. Bu çantalar Sofya'dan hareketten evvel İngiliz elçilik heyetinin el çantaları arasına gizlice karıştırılmıştır. Bunun nerede yapıldığı henüz malûm değilse de çantaların elçiliğe getirilerek orada bagajlara karıştırılmış olması ihtimal dahilindedir...”

İngiliz diplomatın raporunda patlamadan evvel tesirsiz hale getirilen ikinci çantayı boşluğa atan elçilik memuru Embury'nin cesareti övülerek bu suikast tertibindeki asıl maksada dair şu değerlendirmelere yer verilmiştir: “...elçilik memurları trende bu çantaların sahiplerini bulamayınca çantayı açmışlar ve içlerinde çamaşırdan başka elektrik pilleri ve şüpheleri Türklere tevcih etmek üzere kasten konulduğu

⁹¹ “İngilterenin Sofya Sefiri Dün Şehrimize Geldi”, *Vatan*, 12 Mart 1941, s.1.

⁹² agm., s. 5.

⁹³ “B. Randall'ın verdiği rapor Londra'ya vardı”, *Ulus*, 15 Mart 1941, s. 3.

⁹⁴ “Randall'ın raporu neşredildi”, *Tan*, 15 Mart 1941, s. 1.

tahmin edilen eski Türk gazeteleri bulunduğunu görmüşlerdir."⁹⁵ Gazeteler suikast teşebbüsünün Türkiye tarafından yapıldığı kanısını uyandırmak için yapıldığına göre amaç Türkleri İngilizlerle müttefik ilişkisinden koparmaktır. Ancak bu iddialar destek bulamamıştır. Olaydan bir sene sonra bomba hadisenin Alman ajanlarıyla alakası olup olmadığı sorusuna Türk makamlarının "Hayır" cevabı verdiği bildirilmiştir.⁹⁶

1942 senesinde Pera Palas'taki patlama adliyeye taşınmış ve otel sahibi Misbah Muhayyeş, asliye ticaret mahkemesinde uğranılan zararla ilgili dava açmıştır.⁹⁷ Randall'ın da dava edildiği mahkemede Muhayyeş, otelde meydana gelen hasar için 442.542 lira tazminat talep etmiştir.⁹⁸ Ekim ayındaki bir habere göre talep edilen tazminat miktarı 500 bin liradır.⁹⁹

Sonuç

1941 senesi ilkbaharında Nazi idaresindeki Almanya'nın Bulgaristan'a girişi ve bu devletin de Mihver grubunda yer almasıyla beraber İngiliz elçisi Randall'a İstanbul'a gelişinden sonra bombalı suikast düzenlenmesi önemlidir. Patlama neticesinde iki emniyet mensubu olmak üzere altı kişi yaşamını yitirmiştir. Harbin sıcak günlerinde üstelik bir Türkiye'nin müttefiki olan İngiltere elçisine yönelik saldırının Türk siyasî çevrelerinde ne tür bir yankı uyandırdığını belirlemek pek kolay değildir. Çünkü ne dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, ne de Başbakan Refik Saydam'dan olaya dair açık bir demeç/açıklama yahut taziye mesajı gelmemiştir. Patlama sonrası hükûmetin tebliğinde olayın özeti ve soruşturmanın devam ettiğinden başka resmî bir açıklama yoktur.

Türk yetkililerin bu tutumu muhtemelen savaş dengelerini gözetme siyasetiyle açıklanabilir. Zira Almanlara yönelik sert tepkiler Türk sınırına kadar dayanmış Nazilerle ilişkileri bozabilirdi. Dolayısıyla resmî olarak kısa bir tebliğle yetinilmesi krizi büyütmeden sönümlendirme taktiği olarak görülebilir. Denebilir ki, olayı gündemde tutabilecek türden basındaki haberlere karşı yaptırım oldukça sert şekilde gelmiştir. Patlama sonrasında Sıkıyönetim Komutanlığı'nın devreye girmesi ve haberin basında nasıl yer alacağına dair gazetelere gönderilen tebliği de bomba hadisesinin Türk makamlarınca büyütülmemesinin istendiğinin bir kanıtıdır. Zira Pera Palas'ta patlayan

⁹⁵ "Perapalastaki infilak", *Akşam*, 15 Mart 1941, s. 5.

⁹⁶ "Perapalas suikastı ve Alman ajanları", *Bugün*, 13 Nisan 1942, s. 1.

⁹⁷ "Perapalastaki infilak sebebiile", *Cumhuriyet*, 23 Nisan 1942, s. 1.

⁹⁸ agm., s. 2.

⁹⁹ "Perapalas sahibinin infilak münasebetiile istediği tazminat davası", *Son Posta*, 7 Birinciteşrin 1942, s. 2.

bombanın bir suikast teşebbüsü olduğundan söz ederek ayrıntılı haberler veren gazeteler Sıkıyönetim tarafından kapatılmıştır. Bu cezai yaptırım açıkça II. Dünya Savaşı döneminde basına karşı en sert yaptırımlardan birisidir. Balkanlara kadar inen Almanlarla ilişkileri sarsmamak ve Randall'ın vatandaşı olduğu İngiltere'yle olan ittifak anlaşması çerçevesinde taraflarla kurulan dengeleri bozmama adına gazetelerde Ankara'nın Pera Palas suikastını büyütme politikası izlemiş olma ihtimali akla yatkın gelmektedir. Çünkü olaydan birkaç gün geçtikten sonra Pera Palas vakası gazete haberlerinden kalkmıştır. Bu da olayın hızla Türkiye'nin gündeminden çıkmasını kolaylaştırmıştır.

Randall'a bombalı suikast hadisesi dış dünyada da geniş yankı bulmuştur. İngilizler'in tezine göre Alman safına geçen Bulgarlar, Randall'ın ayrılacağı sırada bombalı valizleri hazırlamıştır. Normalde tren seyahati sırasında patlaması beklenen çantaların İstanbul'a inildikten kısa süre sonra birinin Pera Palas'ta infilak ettiği ileri sürülerek Bulgar tarafı itham edilmiştir. İstanbul'daki patlamanın amacının İngilizlerle Türkler arasındaki iyi ilişkileri bozma maksatlı olduğundan da söz edilmiştir. Bulgaristan'ın açıklamalarında iddialar reddedilmiş ve Randall'ın Sofya'dan ayrılırken, istasyondaki görevlilere teşekkür etmesinden söz edilerek bombaların valize İngilizlerin denetimi altında konulduğu vurgulanmış ve son sınır istasyonundaki kontrolde bir şey tespit edilemediği vurgulanmıştır. Bir üçüncü ihtimal suikast teşebbüsünden Almanların sorumlu olduğu iddiasıdır. Ancak Almanya'dan gelen açıklamalarda da iddialar reddedilmiştir. Pera Palas Otel'i'nde patlayan bomba ve suikast teşebbüsü savaşın Türk sınırlarına dayandığı 1941 yılının en önemli olayları arasındadır. Olayın sorumluları yahut failleri konusunda kuşku daha çok Almanlar üzerinde yoğunlaşsa da günümüze kadar gelen süreçte patlamanın sorumlularının kim olduğuna dair henüz net bir sonuca ulaşılammıştır.

Kaynaklar

Kitaplar ve Ansiklopediler

(1965) *A Concise History of World War II*, Ed. Vincent J. ESPOSITO, Praeger Publishers, USA.

(1994) *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi C: 7*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

(1994) *Cumhuriyet Ansiklopedisi: 1941-1960*, (1994) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

ARMAOĞLU Fahir (1958) *İkinci Dünya Harbinin Önemli Olayları ve Paktları*, yb.

AYDEMİR Şevket Süreyya (1987) *Tek Adam: Mustafa Kemal I.C. 1881-1918*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 11.Baskı

- BODUR Harun (2013), *Kronolojik 20. Yüzyıl Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- ÇELİK Edip (1969) *100 Soruda Türk Dış Politikası Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- DELEON Jak *Pera Palas*, İstanbul Otelcilik ve Turizm Ticaret A.Ş., İstanbul.
- Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi C.6. (1994) İstanbul, Tarih Vakfı.
- GEREDE Hüsrev (1994) *Harp İçinde Almanya*, Yay. Haz. Hulûsi TURGUT, Şükrü Yüksel CEBECİ, ABC Ajansı Yayınları, İstanbul.
- GÜLERSOY Çelik (1993) *Tepebaşı: Bir Meydan Savaşı*, İBB Kültür İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul.
- GÜVENİR O. Murat (1991) *İkinci Dünya Savaşında Türk Basını*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul.
- HART Liddell (1999) *II. Dünya Savaşı Tarihi 1, 2*. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- JAESCHKE Gotthard (1990) *Türkiye Kronolojisi (1938-1945)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- KABACALI Alpay (2003) *Geçmişten Günümüze İstanbul*, Deniz Yayınları, İstanbul.
- (2004) *Bilinmeyen Yönleriyle Cumhuriyet Tarihimiz*, Deniz Yayınları, İstanbul.
- KAYIŞ Nuri - HÜRKAN, Serhat (2012) *Sansürsüz Sansür Tarihi (1795-2011)*, Sinemis Yayınları, Ankara.
- KAYNAR Hakan (2012) *Projesiz Modernleşme: Cumhuriyet İstanbulu'ndan Gündelik Fragmanlar*, İstanbul Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- KUBAN Doğan (2012) *İstanbul: Bir Kentin Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2.Baskı
- MANKA Ayşe Gülçin (2008) *Anadolu Ajansı ve II. Dünya Savaşı Yıllarında Basın*, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Ankara.
- MANGO Andrew (2005) *Türkiye ve Türkler*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- RENDİ M. Abdülhalik (2019) *Günlükler: 1920-1950*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- RUBİN Barry (1997) *İstanbul Entrikaları*, Çev. Selim ATALAY, Milliyet Yayınları, İstanbul, 2.Baskı

- SAKAOĞLU Necdet (2020) *Atatürk ve İstanbul*, İstanbul Büyükşehir Belediye Kültür A.Ş., İstanbul.
- SANAY Recai (2005) *Türk Casusu İngiliz Kemal: İkinci Dünya Savaşı Maceraları, Geçit Kitabevi*, İstanbul.
- SCHIVELBUSCH Wolfgang (2022) *Demiryolu Seyahatinin Tarihi*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul.
- STONE Norman (2018) *İkinci Dünya Savaşı*, Ketebe Yayınları, İstanbul.
- TOPUZ Hıfzı (2003) *Türk Basın Tarihi: II. Mahmut'tan Holdinglere*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- UÇAROL Rifat (2008) *Siyasî Tarih (1789-2001)*, 7. Baskı, Der Yayınları, İstanbul.
- US Asım (1966) *Hatıra Notları: 1930-1950*, Vakıf Matbaası, İstanbul.
- WACHTEL Andrew Baruch (2009) *Dünya Tarihinde Balkanlar*, Doğan Kitap, İstanbul.
- ZÜRCHER Erik Jan, (2007) *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, 21. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

Sürelî Yayınlar

Akşam

Ayın Tarihi

Bugün

Cumhuriyet

Haber

İkdam

Tan

Ulus

Vatan

Yeni Asır

Yeni Sabah

İnternet Kaynakları

Pera Palas Otelî İnternet Sitesi, www.perapalace.com (Erişim Tarihi: 3 Mart 2024)